

Förord

När *Det svenska jordbrukets historia* nu publiceras kan det finnas anledning att blicka tillbaka på föregångarna.

De första större arbetena om det svenska jordbrukets historia är samtida med att vi i Sverige fick en mer omfattande publicering av skrifter om jordbruk. År 1776 utgav juristen och bibliotekarien Fredrik Mozelius "Landtbrukets öden i Sverige" och året efter kom bondsonen och docenten i naturalhistoria, Engelbert Jörlin, med en ännu längre text om jordbrukets historia. Båda publicerades i Kungl. Patriotiska Sällskapets handlingar.

Hänvisningar till jordbrukets historia hade vid denna tid oftast en nyttoaspekt och historien användes som argument. Jörlin, som var Linné-lärjunge, särskiljer sig genom att samla och systematisera belägg på sädesslag och husdjur.

I slutet av århundradet, 1792, trycktes nästa större arbete om jordbrukets historia, författat av häradshövdingen Magnus Blix. Hans skrift var ett politiskt inlägg, och han jämförde med Frankrike där "Revolutionen" enligt Blix inte hade blivit möjlig om inte jordbruket varit i förfall. Att jordbrukets historia kunde skapa debatt visas av att det snart publicerades en motskrift.

Så har jordbrukets historia alltid givit argument för dagspolitiken, så som historien alltid ger grundvalen för de ideologier och föreställningar vi har. Det är så historien fungerar som ett människans minne.

Den första stora sammanfattningen med modernare vetenskapliga ambitioner var den halländske godsägaren Peter von Möllers "Strödda utkast rörande svenska jordbrukets historia" från 1881. Till skillnad från de tidigare arbetena, som enbart har ett historiografiskt intresse, är detta fortfarande en kunskapsgivande text, om än bitvis föråldrad. Boken var samtida med genombrottet för kulturhistorien. August Strindberg och Hans Hildebrand var andra som då framträdde med skildringar av vardagslivets historia.

I början av 1900-talet växte den vetenskapliga forskningen på bred front. Jordbrukets historia togs upp i flera discipliner, främst i folklivsforskning och kulturgeografi men även av lantbruksforskare. Senare växte dess betydelse inom historia och ekonomisk historia.

Nästa sammanfattning blev den av Enoch Ingers påbörjade "Bonden i svensk historia" som kom ut i tre band på LTs förlag 1943–1956. Ingers avled innan det sista bandet var färdigt. Det skrevs i stället av historikern Sten Carlsson och folklivsforskaren Albert Eskeröd.

Efter andra världskriget fick forskningen om bondens historia ett internationellt uppsving. Den koloniala frigörelsen hade gjort det uppenbart att

större delen av jordens befolkning var bönder, och att de tog och tar del i världshistorien. I land efter land skrevs sammanfattande verk i flera band om näringens historia, exempelvis i England, Tyskland och Frankrike.

I Danmark utkom "Det danske landbrugs historie" i fyra band 1988. Samtidigt började planerna på en ny sammanfattning av det svenska jordbrukets historia ta form. Initiativet till projektet togs av Nordiska museet, främst genom dess dåvarande styresman Sten Rentzhog. Projektet har genomförts i museets regi.

Vi författare har valt att ställa jordbrukets produktion och dess människor i centrum. Teman vi följer är: Vad är jordbruk? Vem är jordbrukare? Vilka redskap användes och hur brukades jorden? Vilka var odlingsväxterna och husdjuren? Andra teman rör bondeideologi och livsmönster, social struktur och regionala skillnader.

I samarbete mellan Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, Nordiska museet och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) har en serie seminarier anordnats som bidragit till underlaget för detta verk.

Att LTs förlag, som numera ingår som en del i Natur och Kultur, ger ut denna likaväl som den förra stora översikten om jordbrukets historia är naturligt eftersom förlaget sprungit ur den svenska bonderörelsen. LRF och dess Kulturråd har som en av sina viktigaste uppgifter att främja kunskapen om landsbygdens historia, och har tillsammans med Nordiska museet samlat in minnen från vår tids jordbruk i projektet Bondeminnen som utgör ett viktigt underlag för det sista bandet. Därigenom, och även på andra sätt, fortsätter bonderörelsen en lång tids engagemang i landsbygdens historia.

Arbetet med detta verk och dess utgivning har blivit möjligt tack vare det ekonomiska stöd som *Stiftelsen Lagersberg* givit. Stiftelsen Lagersberg har bekostat författarnas arvoden, lämnat tryckningsbidrag och dessutom finansierat en rad andra mindre projekt kring huvudprojektet. Det som här läggs fram skulle också kunna kallas Lagersbergs svenska jordbrukshistoria. Hela styrelsen har engagerat sig för projektet, men särskilt ska ordföranden, professor Fredrik Sterzel, nämnas som en mentor.

Många har hjälpt oss på vägen, och författarna kommer att i särskilda tack nämna några av dem, men som alltid är ens tacksamhetsskuld större än några rader förmår återgälda.

Janken Myrdal

Vetenskaplig huvudredaktör,
professor i agrarhistoria vid SLU

En jordbrukshistoria kan inte skrivas utan att många hjälper till med att sammanställa underlaget. Inte minst har många studenter vid de arkeologiska universitetsinstitutionerna skrivit ovärderliga seminarieuppsatser. Också deras lärare har varit behjälpliga med upplysningar och synpunkter.

Framför allt måste emellertid arkeologerna vid de fältarbetande institutionerna såsom Riksantikvarieämbetets utgrävningskontor, läns museernas arkeologiska avdelningar och Arkeologikonsult AB framhållas för sin beredvillighet. Den kunskap som aldrig har blivit nedskriven men som finns runt omkring i landet hos de yrkesarbetande forskarna har genom otaliga diskussioner och upplysningar satt spår i text och bilder.

Inte att förglömma finns alla de tysta förhistoriska föremålen i landets arkeologiska museisamlingar. De största är Statens historiska museer, universitetsmuseerna i Lund och Uppsala, stadsmuseerna i Göteborg och Malmö, och alla läns museerna från Kristianstad i söder till Luleå i norr. Genom sina förvaltande tjänstemän har dessa föremål kommit till tals i jordbrukshistorien.

Stig Welinder

I kryssandet mellan detaljernas exakthet och försöken till generaliseringar, som kan överleva in i nästa millennium, har vi haft ovärderlig glädje av samvaron med många gamla och nya bekanta – alltför många för att kunna räknas upp här. De har svarat på frågor, lyssnat på halvfärdiga tankar, låtit oss ta del av opublicerat material, granskat skisser till Annika Wides illustrationer och letat igenom sina privata fotoarkiv. En särskild roll har tagits av dem som ägnat tid åt att läsa hela manuskriptet, eller enskilda kapitel, med en vänligt kritisk penna i handen: Birgit Arrhenius, Ann-Marie Hansson, Erik Hansson, Birthe Weber, Maria Vretemark samt författarna till de andra delarna av *Det svenska jordbrukets historia*. De nämnda har naturligtvis inget ansvar för alla återstående ofullkomligheter.

*Ellen Anne Pedersen
Mats Widgren*